

SEMINARIUM ENERGETYCZNE COLLEGIUM CIVITAS

Posiedzenie dnia 30 marca 2021 na temat:

Sprawczość społeczności lokalnych wobec Funduszu Sprawiedliwej Transformacji

WNIOSKI I REKOMENDACJE

Podstawą debaty był panel ekspertów organizacji pozarządowych: Marta Anczewska (WWF), Radosław Gawlik (EKO-UNIA), dr Maciej Kozakiewicz (Źródła) oraz wystąpienie Aleksandry Tomczak (gabinet wiceprzewodniczącego wykonawczego KE Fransa Timmermansa).

Podczas trwającej 3 godz. dyskusji podniesiono wiele ważnych kwestii i postulatów. Przebieg dyskusji będzie przedmiotem osobnego opracowania. Niniejszy materiał ujmuje główne wnioski i rekomendacje celem ich prezentacji środowiskom zainteresowanym transformacją energetyczną.

I. Uzyskanie społecznego poparcia

Trwający od kilku miesięcy proces przygotowania wniosków do Funduszu Sprawiedliwej Transformacji (FST) uruchomił aktywność wielu interesariuszy: urzędów marszałkowskich, organizacji pozarządowych, władz samorządowych (miejskich i gminnych), związków zawodowych, organizacji przedsiębiorców oraz szeregowych obywateli. W naszej ocenie, w kolejnej fazie działań regionalnych i lokalnych, obejmujących opracowanie konkretnych projektów konieczne jest znacznie szersze uspołecznienie tego procesu.

Rekomendujemy podjęcie następujących działań:

1. Akcja informacyjno-promocyjna adresowana do społeczności lokalnych w regionach węglowych, celem uzyskania społecznego poparcia dla programów realizowanych w ramach FST i lepszego zrozumienia kontekstu transformacji. Istotne jest, aby przekaz komunikacyjny był dostosowany do poziomu wiedzy i kompetencji zwykłych obywateli.
2. Kontynuacja dialogu i konsultacji dotyczące projektów proponowanych do realizacji w ramach FST obejmujące organizacje i instytucje odpowiedzialne za projekt oraz szerokie przedstawicielstwo interesariuszy określonej społeczności lokalnej (gminy, miasta, powiatu).
3. W związku z tym, że FST będzie realizowany w unijnej perspektywie finansowej 2021-2027 uważamy za celowe przygotowanie i wdrożenie programów edukacyjnych, związanych

tematycznie z realizowanymi w danych regionach projektami. Programy te powinny być adresowane zarówno do nauczycieli, jak też do uczniów i studentów. Informacje o konkretnych projektach przybliżą interesariuszom praktyczne znaczenie „sprawiedliwej transformacji energetycznej” gospodarczej (energetycznej), społecznej oraz środowiskowej.

II. Wyrównanie szans małych społeczności lokalnych i małych podmiotów

Mechanizm Sprawiedliwej Transformacji, który jest instrumentem grantowym, może uruchomić proces konkurencji podmiotów lokalnych oraz regionalnych o określone środki finansowe. Równocześnie jednak Komisja Europejska zakłada, że ma to być proces „sprawiedliwej transformacji”, czyli zorientowanej na przekraczanie ograniczeń podmiotów słabszych. W szczególności dotyczy to małych gmin, które nie będą w stanie zgromadzić wymaganej kwoty wkładu własnego lub zgłosić odpowiednio dużych projektów do instrumentu pożyczkowego EIB oraz małych podmiotów społeczno-gospodarczych (np. małe stowarzyszenia). Bariery, przed którymi stoi wiele społeczności lokalnych dotyczą zarówno zasobów kapitału finansowego, jak też kapitału organizacyjnego oraz intelektualnego.

Rekomendujemy podjęcie następujących działań:

1. Wydzielenie w ramach FST puli środków na projekty flagowe, które przyciągną do regionów sprawiedliwej transformacji kapitał prywatny i know-how.
2. Wydzielenie w ramach FST puli środków na projekty dla małych i średnich podmiotów (w tym NGO), nie dysponującymi środkami na wyłożenie wkładu własnego, czyli akceptacja projektów, w których 100% kosztów pokrywają dotacje.
3. Wydzielenie w ramach FST (ewentualnie z wykorzystaniem innych źródeł) środków przeznaczonych na stworzenie regionalnych punktów konsultacyjnych udzielających merytorycznego i organizacyjnego wsparcia lokalnym zespołom projektowym. Zadaniem tych punktów konsultacyjnych będzie: pomoc w zdefiniowaniu projektów, ułożeniu montażu finansowego i uzyskaniu pomocy technicznej podczas wdrożenia.
4. Wydzielenie w ramach FST środków na zorganizowanie szkoleń lokalnych konsultantów w zakresie zarządzania projektami. Szkolenia te mogą mieć formę kursów oraz studiów podyplomowych. W dłuższej perspektywie czasowej konsultanci pełniliby rolę „change agents” w swoim otoczeniu społecznym oraz instytucjonalnym.

III. Projektowanie rozwiązań w obszarze rynku pracy adekwatnych do oczekiwań środowisk pracowniczych zależnych od węgla

Ekspertyzy opracowane przez międzynarodowe zespoły wskazują, że rozwój OZE globalnie jest w stanie wygenerować nowe miejsca pracy w liczbie znacznie przekraczającej aktualne zatrudnienie w górnictwie. Nie zawsze są to miejsca pracy zlokalizowane w rejonach górniczych, co jest szczególnie widoczne w przypadku wysoko zaludnionych i zurbanizowanych ośrodków. W takich przypadkach należy brać pod uwagę wszystkie sektory działalności gospodarczej przy założeniu, że dofinansowanie musi się wiązać z odpowiednią przebudową łańcucha wartości w kierunku niskoemisyjnym. W tym kontekście uznajemy za celowe dążenie w regionach pogórnich do utrzymania silnej pozycji nisko i zeroemisyjnego przemysłu, pracującego dla nowej energetyki.

Przyjęcie perspektywy „sprawiedliwej transformacji” oznacza naszym zdaniem konieczność uwzględnienia potrzeb środowisk zależnych od węgla. Te środowiska to zarówno górnicy węgla kamiennego i brunatnego, pracownicy elektrowni węglowych, jak też mieszkańcy i pracownicy gmin górniczych. Ich potrzeby dotyczą przede wszystkim: a) uzyskania stabilnej pracy, z układami zbiorowymi pracy, o zbliżonej specyfice zawodowej i godnym wynagrodzeniu; b) zachowania pozycji społecznej i prestiżu w otoczeniu społecznym c) przynależności do wspólnoty pracowniczej d) uwzględnienia spojrzenia samorządowego i MSP na pogórnich rynek pracy.

Nasze zaniepokojenie budzi wąska formuła aktualnie negocjowanej umowy społecznej pomiędzy rządem a związkami zawodowymi. Umowa ta ma dotyczyć tylko kopalń węgla kamiennego. Nie jest to rozwiązanie systemowe, gdyż zostawia otwartą kwestię transformacji kopalń węgla brunatnego i elektrowni węglowych oraz pomija ważną rolę samorządów w transformacji.

Rekomendujemy podjęcie następujących działań:

1. Podmiotowe potraktowanie wszystkich środowisk pracowniczych uzależnionych od węgla, tzn. górników węgla kamiennego, górników węgla brunatnego, pracowników elektrowni węglowych oraz pracowników firm dostawczych.
2. Podjęcie dialogu i konsultacji dotyczących FST z całym środowiskiem pracowniczym, objętym procesem transformacji, co oznacza wyjście do załóg poza wąski krąg liderów związkowych, włączenie gmin, MSP i NGO.

3. Przygotowanie przez spółki górnicze programów re kwalifikacji dla pracowników górnictwa, zawierających opcję re kwalifikacji jeszcze w trakcie zatrudnienia (nie tylko dla pracowników likwidowanych zakładów i w okresie wypowiedzenia).
4. Dialog i konsultacje powinny dotyczyć organizacyjnych, ekonomicznych i społecznych aspektów oczekiwań pracowników oraz innych interesariuszy (samorząd, biznes, NGO), związanych z projektowanym przebiegiem transformacji. Te oczekiwania powinny zostać w miarę możliwości uwzględnione w opracowaniu konkretnych projektów wdrożeniowych FST.
5. Zasadne społecznie i racjonalne ekonomicznie rozwiązanie polega na stworzeniu trwałych miejsc pracy m. in. w przemyśle i budownictwie. Byłby to kierunek działań zgodny z oczekiwaniami znacznej części pracowników górnictwa i energetyki węglowej. Jego realizacja wymaga jednak udziału inwestorów prywatnych.

Paneliści:

Marta Anczewska (WWF)

Radosław Gawlik (EKO-UNIA),

dr Maciej Kozakiewicz (Źródła)

Koordinator Seminarium

Prof. Paweł Ruszkowski